

7 januari 2026
Kulturdepartementet
Ert dnr: Ku2025/00871
Vårt dnr: 1, u2026, 6/yb

Studieförbundens yttrande över En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)

Studieförbunden i samverkan är bransch- och intresseorganisation för de åtta studieförbund som emottar statsbidrag från Folkbildningsrådet. En stor del av studieförbundens folkbildning finns inom kulturområdet och studieförbunden bedriver kulturverksamhet i alla Sveriges kommuner, i egen regi och tillsammans med andra föreningar.

Studieförbunden arbetar ständigt för ett breddat deltagande i kulturlivet. Det gör vi genom att erbjuda möjligheter till kulturutövande utifrån varje deltagares förutsättning, behov och intresse. Genom den ideella kulturen, som till stor del utövas inom studieförbunden, blir det möjligt för en ökad mångfald av deltagare att ta del av kulturlivet. Särskilt i landsbygder och inom vissa grupper är studieförbunden avgörande för tillgången till kultur.

Studieförbundens folkbildning är fri och frivillig och bygger på demokratiska arbetsformer. Det betyder att innehållet i folkbildningen bestäms av den som deltar i den. Bildning är inte en strävan som någonsin blir färdig, utan en process utan början och slut, där deltagaren befinner sig för att efter egna förutsättningar, behov och önskemål utvecklas och bli till – bildas.

Ett välmående och dynamiskt demokratiskt samhälle behöver ett civilsamhälle som kännetecknas av en vid pluralism med utrymme för många röster och perspektiv. Folkbildningen inrymmer denna mångfald och ger möjlighet för människor att både bli till som egna unika individer, och i relation till andra. På så vis stärker folkbildningen demokratin, gemenskap och inkludering. Kulturen är en viktig del av bildningsprojektet, som erbjuder utmaning, reflektion, tröst och gemenskap. För att kunna stå för dessa värden behöver kulturen och folkbildningen vara en kraft som står fri från statlig styrning av innehållet.

Studieförbunden välkomnar givetvis utredningens utgångspunkter om bildning, gemenskap och inkludering. Dessa ledande värden är också folkbildningens. Men lika självklart är att en statlig kulturkanon, oavsett hur väl sammansatt den är, aldrig får bli styrande för den fria och frivilliga folkbildningen.

Detta är utgångspunkten för Studieförbundens yttrande över *En kulturkanon för Sverige*.

6.2.1 Sveriges kulturkanon bör förvaltas i en form som garanterar frihet och självständighet

Studieförbunden avstyrker förslaget om att instifta en stiftelse för att förvalta kulturkanon. En stiftelse är en organisationsform som lämpar sig väl för att bevara ett ändamål intakt inför framtiden, såsom en förmögenhet eller en permanent verksamhet. Kanon bör förvaltas i en form som möjliggör demokratiskt inflytande och en folklig förankring. Studieförbunden ser kulturen som en levande och ständigt rörlig kraft, och anser därför att stiftelseformen lämpar sig mindre väl för att förvalta kulturkanon.

Studieförbunden står för armlängds avstånd mellan staten och kulturutövandet, eftersom staten inte ska styra vilken kultur som skapas och utövas. När det gäller kulturkanon handlar det dock inte om att skapa ny kultur, utan om att förvalta den kultur som redan skapats. Då är det inte orimligt att förvaltandet av kulturkanon ges en form som möjliggör en folklig förankring och ett visst demokratiskt inflytande.

En stiftelse är och ska vara självständig och fri från yttre påverkan, och dess styrelse kan utses på olika sätt. Betänkanden skriver inget om vare sig hur styrelsen ska utses initialt eller i fortvarighet. Studieförbunden befarar att en stiftelse för kulturkanon i praktiken skulle kunna stelna, förlora sin relevans och förankring eller driva iväg i en oönskad riktning. Detta vore en olycklig utveckling för svensk kulturkanon som skulle behöva en starkare, och inte svagare, folklig förankring.

6.2.2 En ny stiftelse bildas

Studieförbunden avstyrker att en stiftelse ska bildas genom att staten avskiljer medel från Allmänna arvsfonden.

Kommittén bedömer i sin konsekvensanalys att Allmänna arvsfondens utdelningskapacitet kan minska genom att 150 miljoner kronor tas från fonden. Kommittén uttrycker, utanför sina direktiv, uppfattningen att systemet med Allmänna arvsfonden bör avvecklas, och hänvisar till Riksrevisionens granskning av fonden som redovisades 2024. Kommittén har dock inte granskat Allmänna arvsfonden, och Studieförbunden anser att Kommitténs synpunkt om Allmänna arvsfonden är felaktig. Regeringen skriver i sitt svar att Riksrevisionens slutsatser har dragits mot bakgrund av en ofullständig analys och ibland utan empiri. Remissvaren till Riksrevisionens granskning visar tydligt på Allmänna arvsfondens fortsatta relevans och betydelse för samhällets utveckling. Mot den bakgrunden anser Studieförbunden att inga medel ska avskiljas (tas) från Allmänna arvsfonden.

Kommittén hävdar att medel som förflyttas från Allmänna arvsfonden till en stiftelse för kulturkanon skulle göra större nytta för att stärka värden som gemenskap, bildning och inkludering i samhället, eftersom detta är ledorden för kanon. Eftersom

syftet med kanon inte klargörs i betänkandet eller av regeringen är det svårt att bedöma vilken nytta medel som används för att förvalta kanon görs. Kanon främjar bara gemenskap och inkludering i det fall det finns en bred folklig uppslutning kring kanon.

Studieförbunden motsätter sig en ordning där staten gör avsättningar från Allmänna Arvsfonden till andra syften än fondens befintliga: civilsamhällets verksamhet för unga, äldre och personer med funktionsnedsättning. Om så görs sänks trösklarna för att göra samma sak i andra sammanhang. Idag gäller det kulturkanon, imorgon – vad?

6.2.4 Tillgängliggörande av kanon genom kultur- och kulturarvsaktörerna

Studieförbunden har ingen invändning emot att ett nätverk bildas för samarbete och erfarenhetsutbyte mellan olika kultur- och kulturarvsaktörer. Studieförbunden anser dock att i det fall ideella aktörer ska inbjudas till att delta i nätverket, så skall det handla om just inbjudan och inte ett uppdrag från staten eller en av staten instiftad stiftelse. Civilsamhällets verksamheter får aldrig underkastas statlig styrning.

Studieförbunden har ingen invändning emot att kulturkanon tillförs regionala och lokala perspektiv. Studieförbunden delar kommitténs uppfattning om att Sveriges kultur är präglad av mångfald och att olika delar av landet har sina regionala särarter, som skulle kunna inbjudas till en starkare gemenskap och inkludering än en nationell kanon.

6.2.6 Tillgängliggörande av kanon genom folkbildningen

Studieförbunden delar utredningens uppfattning om folkbildningens roll för demokrati, delaktighet, kunskapsspridning och svensk kultur i bred bemärkelse. I det fall en stiftelse skulle inrättas, delar Studieförbunden utredningens uppfattning om att folkbildningen är en naturlig plattform för engagemang och delaktighet i den svenska kulturen.

Studieförbunden ifrågasätter dock Kommitténs ansats att ”välkomna folkbildningens aktörer att initiera pilotprojekt med utgångspunkt i Sveriges kulturkanon”, då det inte är upp till den statligt utsedda kommittén att värdera vilket innehåll i folkbildningsverksamheten som är önskvärd. Studieförbunden vänder sig emot en utveckling där staten direkt eller indirekt styr innehållet i folkbildningsverksamheten. Studieförbunden hänvisar Kommittén till dess egen formulering om att ”folkbildningen [bygger] på ett stort mått av frivillighet, egenansvar och självbestämmande” och att ”[d]enna icke-formella och frivilliga karaktär är en av folkbildningens största styrkor och möjliggör ett livslångt lärande där den enskilda individens intressen och behov står i centrum”.

Studieförbundens tolkar utredningens förslag som att det främst syftar till att sprida kulturkanon. Folkbildningens ansats skulle snarare vara att gemensamt reflektera över vad kultur är och kan vara och vad kulturen betyder för oss som människor, utan något förutbestämt syfte eller utbildningsmål. Eftersom folkbildningen är fri, frivillig och deltagarstyrd, kommer studieförbunden att anordna folkbildning om kulturkanon i den utsträckning och med den inriktning som studieförbundens deltagare önskar sig.

6.2.7 Utvärdering och revidering för att hålla kulturkanonen relevant över tid

Studieförbunden anser att Sveriges kultur bör ses som levande och föränderlig och tillstyrker därför förslaget om att kulturkanon ska utvärderas och vid behov revideras. En sådan revidering bör göras i syfte att ge kanon en starkare folklig förankring. Studieförbunden anser dock att stiftelseformen är olämplig för ändamålet, eftersom stiftelseformen syftar till att bevara, snarare än att utveckla och förändra sitt innehåll.

6.2.9 Tillgängliggörande av kanon genom samhällsorienteringen för nyanlända

Studieförbunden står för fritt och frivilligt deltagande i kulturlivet, där var och en ges möjlighet att utifrån eget intresse och förutsättningar ta till sig av kulturen i den utsträckning och på det sätt som varje person själv önskar. Studieförbunden ser positivt på att nyanlända görs delaktiga i kulturlivet. Studieförbunden ifrågasätter dock om kulturkanon i sin föreslagna form är lämplig att använda till detta syfte. Flera av delarna i kanon är tämligen avancerade eller svårtillgängliga och ger knappast de grundläggande insikter och färdigheter som behövs för att leva i Sverige idag.

7.1 Ekonomiska konsekvenser

Studieförbunden avstyrker att medel tas från Allmänna arvsfonden för att finansiera arbetet med kulturkanon. Kommittén bedömer att Allmänna arvsfondens utdelningskapacitet kan minska genom att 150 miljoner kronor avskiljs från fonden. Studieförbunden anser inte att de effekterna kompenseras av eventuella samhällsekonomiska fördelar.

Studieförbunden har ingen invändning om att webbplatsen kulturkanon.se används för att förvalta kanon, eller att en folkupplaga av kanon trycks, men Studieförbunden avstyrker att dessa två åtgärder finansieras genom att medel flyttas från utgiftsområde 17, där bland annat statsbidrag till folkbildningen ingår. Studieförbunden är redan under stark ekonomisk press efter en omfattande nedskärning av statsbidraget, vilket bland annat lett till att folkbildningsverksamheten minskat kraftigt och att studieförbunden tvingats stänga

en stor mängd lokaler för kultur och folkbildning. Nästan var tredje studieförbundslokal har stängt helt eller delvis, vilket påverkat fyra av tio kommuner. Var femte kulturprogram har försvunnit och det är brist på replokaler. Fortsatta nedskärningar i statsbidraget till studieförbunden skulle få allvarliga konsekvenser och ytterligare försämra tillgången till kultur och folkbildning i hela landet.

För branschorganisationen Studieförbunden i samverkan

David Samuelsson

Generalsekreterare